

BIBLIOTEKA
SHTETIT

BSH-51

B 36

Goditje

RESUL
BEDO

KAPITULLI I PARË

*Kjo lule ishte plot gjallëri e guxim.
Marengleni me sy të mbërthyer mbi
petalet e hapura mbi dëborë vuri re
që në malet s'ka vetëm thëllim, por
edhe jetë.*

Kishte kohë që fshatrat e krahinës malore, në veri të qytetit të Gjirokastrës, çoheshin (mëngjezeve të mbuluara nga brymat dhe ngricat. Gjithshka ishte veshur me një cipë akulli.

Dimri qe i ashpër.

Hera-herës (vinin në këtë krahinë erërat e vakëta të detit, por, sa hynin mes maleve, humbisnin ngrohtësinë dhe largoheshin, të ftohta, pa sjellë ndonjë ndryshim.

Në mbrëmjen e një dite janari, pas përpjekjesh të vazhdueshme me armikun, pas një rruge të gjatë e të lodhshme, një kolonë partizanësh hyri në fshatin Sheper. Një qiell plot pështjellime resh të zeza dukej sikur do të bëhej një me tokën, dhe natën kishte filluar të reshte dëborë. Rreth vatrave të fshatarëve u ndezën biseda të ngrohta, që vazhduan gjer vonë...

Refat Arapi, komandanti i një skuadre partizane, njeriu më hokatar në batalion, i fjalës e i shakasë, atë natë ishte i kursyer në fjalë, nuk bisedonte si ngahera dhe shenjat e dëshpërimit që kishte ja lexoje në fytyrë. Sadë që i zoti i shtëpisë u mundua të këmbente fjalë, Refat Arapi heshti. Si hëngrën darkën, Refatin e zuri gjumi, ndërsa të tjerët bisedonin me të zotin e shtëpisë që herë pas here ja hidhte sytë fytyrës së Refat Arapit të nxirë nga thëllimi dhe ëra. Dukej sikur flinte, por

Refati me duar të kryqëzuara nën kokë jetonte një ngjarje të afërt nga luftimet e ditës së fundit. Fill mbas asaj ngjarjeje ai qe kritikuar para batalionit dhe qe ngritur për të bërë autokritikë. Këtë autokritikë ishte detyruar ta bënte, sepse si shkak i veprimit të tij ishte plagosur rëndë një nga partizanët më trima të skuadrës, Dardani.

Shokët, që rrinin anës vatrës, e merrnin me mend se me çmendime jetonte në ato çaste komandanti i skuadrës së tyre. Refati hera-herës e lëvizte dhe shtrembëronte fytyrën. Kjo i ra në sy zotit të shtëpisë, i cili bëri të ngrihej, të hiqte nga rafti i rrobave një jastëk dhe t'i fliste Refatit:

— Luaj pak, (shoko. Ke rënë ligisht, hë vëlla!

Refati e mbështeti kokën mbi jastëkun e bardhë dhe të butë dhe bëri sikur flinte, por nga lëvizja e buzëve dukej që nuk flinte.

Në mëngjez partizanët dolën nga shtëpitë dhe u rreshtuan në rrzë të malit. Të gjithë ishin kurreshtarë, deshnin të dinin:

— Ku do të shkojmë? Ç'rrugë do të ndjekim? — pyesnin. Marengleni¹⁾ u shpjegoi vendimin e Shtabit të Përgjithshëm, porosinë e shokut Enver për formimin e një brigade partizane.

Brohoritje, (gëzim!...

— Brigadë partizane!... Rroftë brigada partizane!

— Rroftëëë! — jehoi mali nga zërat.

Refati vuri re si i ndritnin sytë nga gëzimi djaloshit Flamur Sabriu, ngriti më lart flamurin, që skuqte aq shumë mbi bardhësinë e borës. Valavitej flamuri, dukeshin shkronjat, të qëndisura me kujdes nga Bukuria, një nga partizanet e skuadrës së Refatit.

— Bukur e ka qëndisur, xha Refat — i thoshte

---

1) Pseudonimi i Mustafa Matohitit.

Flamur Sabriu. — Është shkruar emri i brigadës, që do të krijohet.

— Po ç'është brigada partizane? Si është?

— Brigadat janë dallëndyshet e para të ushtrisë sonë.

Ndërhyri Refat Arapi:

— Ç'na thua dhe ti, o shoku Çerçiz! Si, more, krahason brigadën me dallëndyshet? Jo, ore, jo! Brigada është shqiptarë. Me shqiptarët i vjen mirë shqiptarit të masë veten, jo me dallëndyshen!

Ecën kolona partizane me një hap. Ecën edhe Flamur Sabriu me sy të ndritshëm e flokë të verdhë kaçurrelë të rënë mbi ballë. Mban në duar flamurin e kuq të shpalosur. Nauni i bie më me afsh burisë.

— Ç'bori të bukur që ka! — thoshin partizanët.

E re ishte boria e Naunit. Edhe pushka i vetëinte. Thuhej që këtë pushkë ja kishte hequr nga dora një karabinieri, ditën. në drekë. Dhe ku? Midis qytetit!

Kolona filloi marshimin nëpër mal me një marsh partizan.

Refat Arapi, që e kishte hedhur pushkën mbi shpatulla, me të dy duart sipër saj, sikur i kishte vënë ashtu për t'u çlodhur, ecte dhe mudohej që të këndonte edhe ai bashkë me skuadrën e tij. Disa herë e solli zërin, që t'ja niste. Nuk mundi dhe, i inatosur, tha: «Më lanë eshtrat e gojës, u plaka». U foli të tjerëve: «Ashtu, bijtë e xhaxhait, ka lezet të dëgjohet sot kjo këngë, po formojmë brigadë». Kënga jehon:

*«Revolucioni që ka nisë,
tym edhe flakë qielli i Shqipërisë,
po i vjen vdekja robërisë
nga shqiptarët partizanë!»*

Malin e Nemërçkës e goditën si breshër disa herë radhazi rrufetë. Topat e kalibrave të mëdhenj kishin

disa ditë që bombardonin malet. Lajmi që filloi operacioni godiste si një masiv akulli mbi zonat e lira. Këtë lajm e dinte edhe kolona partizane, që ngjitej la e më la në malet.

Në këtë kohë, në mal u dëgjua një gjëmim i thellë. Jehona i solli gjer në Dhëmbel krismat e topave që binin andej nga ana tjetër e luginës. Refati mbajti këmbët e hodhi vështrimin tutje përpjetë. Me zemërim u kthye nga shokët e skuadrës:

— I dëgjoni? — u tha.

— ...

— Hajde Shqipëri, hajde! Tër s'të bën veshi nga gjylet e gjermanit; u plase buzën zabitëve të Evropës. Dhanë e dhanë e dot s'të shtruan!..

Dhe prapë malet oshëtijnë nga gjëmimet.

— Qëlloni sa të doni, o derra, grisni sa të doni grykat ogurzeza. Po e dini kë qëlloni? Shkëmbin! Gjithë kralët e botës, që erdhën, këtë punë bënë, na goditën me gjyle. Po, a tundet dot shkëmbi nga vendi?

Kaluan edhe një copë rrugë.

— Ku je, Refat Arapi? — dëgjoi ai t'i flisnin.

Ktheu kokën dhe shikoi:

— Kush qenka! Muçua! — Nuk i thoshte dot Marenglen, u kthye dhe i ndriti fytyra, e qafoi. Bir, bir — murmuriti.

— Për ku kështu, o Muço — e pyeti.

— Me shokët, o xha Refat.

— Nga brigada jonë, besoj.

— ...

Marengleni e Refati ecnin krah për krah, kuvendnin. Kishin më shumë se një vit që nuk ishin parë me njëri-tjetrin. Duke biseduar, bënë një copë rrugë.

— Lodhesh, xha Refat? — i tha Marengleni, në kohën që morën tërthor dhe rruga filloi të binte më drejt.

— Unë?! Nuk dëgjon trupi im. Po ti, o bir i xhaxhait? Të mundon ajo sëmundje, veç trimi edhe veremin e mposht, dëgjomë mua plakun, tinë, e mposht...

Kur i përmendi sëmundjen, Marengleni ndjeu dridhje në kupat e gjunjëve dhe, për të ndërruar bisedë, e çoi fjalën gjetkë:

— Me se e punon maliherin?

— Deri tani kam gjetur fishekë, por keq e kam, o Muço, s'më bëhet ta heq nga dora, qëllon mirë.

— ...

— Do t'i vë dhe ndonjë fishek Italie, s'ke ç'i bën. Ka ky meluni, që vjen prapa, një mushqetë Italie të shkurtër, një grykëflamosur.

— Do ta prishësh, më mirë ndërroje.

— Me se?

— Belxhik bëje, nuk do të vuash nga fishekët.

— Bah, këtë s'e bëj, më mirë e ndërroj me një patickë Italie të gjatë; edhe ato janë armë të sakta.

Marengleni mendoi të bisedonte me Refatin për ngjarjen që ishte kritikuar, por, duke e njohur si kokëkrisur, do t'i duhej një kohë më e gjatë, prandaj, ndryshe nga sa mendonte, u detyrua të heshtte; kërkoi të lirohej rruga dhe eci përpara duke menduar se, që t'i ndryshojë karakterin Refat Arapit, duhej takt dhe durim. Edhe Refat Arapi donte t'ja tregonte Marenglenit atë ngjarje. Ecte dhe thosh me vete: «Edhe atë punën e gjermanit që zura rob do ja tregoj, si o, i thua robit që me njëmijë rreziqe t'ja heq armën nga dora që të thotë «kaput Hitler» dhe meazallah, për t'i bërë t'ëmën ishte, kokëshkëmb gjermani, po kokëshkëmb edhe unë, ja ngjeshja trurin për një shkëmbi, po ç'e do, ma ngjeshën me kritika shokët. Do ja them Muços, besoj do më kuptojë, për atë s'kam faj, rob ishte, por edhe derr ishte, ndryshe qëndron puna me Dardanin».

U deshën dy orë gjersa të arrinte balli i kolonës partizane te çesma. Dikush doli nga rruga dhe shkroi në borë me germa të mëdha:

«VDEKJE FASHIZMIT»!

Pastaj në gropën e madhe, në të vetmin vend në malin e lartë, që e rrahin më pak erërat, u grumbulluan të gjithë. Xha Refati, i mbështetur në anë të një shkëmbi, nxori nga xhepi strallin.

— Do ta dredhësh një cigare? — i tha shokut që kishte në krah. — Letër nuk kam.

— Unë e pi me çibuk.

Xha Refati i nderi qesen me duhan, pastaj goditi strallin me urorin. Shkëndijat u shpërndanë. E goditi përsëri, kësaj radhe më me shpejtësi. Nga guri i fortë shpërthyen tufa xixash. — Hajde, gur, gur! Sa një kërr lajthi e nuk i mbaron zjarri. Ja, kjo kërkohet nga ne në këtë operacion të madh, o bijtë e xhaxhait, të jemi të fortë si ky gur i vogël, se nga ky gur jemi, të nxjerrim zjarr si ky dhe, kini për të parë si do t'i ulet hunda gjeneralit Fon Gajb¹). Pastaj do t'i ndjekim ne repartet e tij, në vend që të na ndjekin ata. Për kokën time, kjo do të ndodhë!..

Një partizan çohet dhe, duke u fundosur në borë, largohet drejt çesmës.

— Të pihet ujë, djaloo!

— Jo, xha Refat.

— Atëhere rri, a lumëzi, mblidh veten, se do ta kemi më zor këtej e tutje, është më e përpjetë rruga, ka më shumë borë. Pastaj... Aaa, shiko, shiko!.. dashke të na nxjerrësh në surret... për ideal, mirë e ke!

— Mblidhuni, shokë, një fotografi! — tha tjetri.

Rreth çesmës u mblodhën partizanë e partizane.

Dhe sërish zgjatet pa fund në mal kolona partizane...

3

Edhe pak dhe ata ngjiten në qafën e malit. Ja ku janë dredhat e fundit. Sa do të mundohen të parët!

---

1) Komandant i shtatëdhjetëmijë ushtarëve nazistë gjermanë, që kryen operacionin e dimrit 1943-1944.

Bora çahet me vështirësi. Atyre të kreut u arrin bora në mes... në supe!

— Edhe pak e dolëm, guxim, o burra, ja!.. — dhe Marengleni tregon vendin ku del rruga. U duk sikur kolona mori gjallëri, nga fjalët e komisarit, dhe shpejtoi hapin. Ata në ballë ishin lodhur, zunë të numëronin hapin e tyre: «Një, ... dy, ... tre!» Dihasnin. Përsëri numëronin:

— Një hap... Edhe një tjetër!..

— Shokë, — u dha përsëri zemër Marengleni — durim, se arritëm!

— E shikoni atë malin, që del sipër të tjerëve? Andej do të kalojmë.

Sytë e partizanëve ju kthyen atij që foli, partizanit me sy të bukur, **mustakë të zes** dhe ball të gjerë që mbante në krah një pushkë maliher, veshur me xhakëtë bezhë dhe rrip të kryqëzuar në gjoks, Marenglenit.

Pas pak kolona partizane e mbushi hapësirën e hoveve me zhurmë. Duke shkuar drejt atij mali për të dalë në shtegun e vetëm, që të përcjell në vendin ku do të formohej brigada, ata vështronin se si mali mori një pamje më të frikshme, kërcënuese. Kur ju afruan kresh-tës së malit, era u përplaste borë në fytyrë, kokrrizat e ngrira i shponin si gjilpëra. Dukej sikur në mal sundonte vetëm fishkëllima e asaj ere; por njerëzit bashkoheshin, formonin zinxhirë krahësh, ndihmonin njëri-tjetrin dhe e mposhtnin erën. Në ballë të tyre flakëronte flamuri, flamuri i kuq.

— Durim, xha Refat, edhe pak e dolëm — i tha Marengleni.

— Të mos durojmë ne stuhinë e maleve tona? Pse, o, ku jemi rritur ne, në... — Nuk e mbaroi dot fjalën Refat Arapi, kur gjëmoi mali dhe u dëgjuan zëra:

— Largohuni nga pllaja, orteku!..

Në anë të rrugës, pranë një shkëmbi, ata që kaluan andej, panë një lule. Marengleni ndalet një çast, e shikon me habi. Ç'të ishte kjo lule?!

Lulja dimërore e alpeve e ndjen para kohe pranverën dhe çan e del, s'pyet për borë e thëllim. Kjo lule ishte plot gjallëri e guxim dhe Marengleni me sy të mbërthyer mbi petalet e hapura mbi dëborë vuri re që në malet s'ka vetëm thëllim, por edhe jetë. Me këtë lule donte të krahasonte brigadën e re, që po formohej, sepse ajo formohej në ditët kur operacioni i dimrit ishte në kulm. Mijëra gjermanë sulmonin. Rrugët dhe luginat në Jug të Shqipërisë ishin mbushur me ushtarë gjermanë. Tellallët e të huajve, ballistët, thoshin:

— O burra, lart maleve, u erdhi fundi partizanëve!..

Refat Arapi ecte dhe fliste me vete:

«Vështirë do ta kemi. Luftë e madhe, dimër i madh po bën, dhe në këtë krahurë vjen urdhëri që të formojmë brigadën». I shkoi mendja se mos që më mirë të pritej pranvera për të formuar brigadën, por ndryshoi mendim:

«Pse, o, ushtri kazermash është ushtria jonë? Ajo lindi dhe po rritet në luftë, në përpjekje. Gjithnjë rritet! Le të pëlcasë gjenerali gjerman, do ta formojmë edhe këtë shqiponjë partizane!»

Refat Arapi kishte dëgjuar që gjenerali nazist Fon Gajb kishte thënë se gjatë operacionit do të gjunjëzonte brigadat partizane, ndaj Refati sërish thoshte me vete: «Po tani që do të mësojë se u krijua një brigadë e re mu në qendër të veprimit të regjimenteve të tij, si do t'i duket kjo gjeneralit? Do të habitet me ne, ç't'i bësh, kështu janë habitur të gjithë pashallarët e gjeneralët, që kanë dashur të nënshtronin Shqipërinë. Pse i thonë «Shqipëri çikë stralli», për këtë i thonë, se, po e ngave, nxjerr xixa e flakë!»

Ecën...

Kur u ngjitën në majën e malit dhe filluan zbritjen në drejtim të luginës së Vjosës, ata druheshin të vështronin poshtë. Nën këmbët e tyre, humnerë. Disa herë dredhat e rrugës e çonin kolonën afër një shkëmbi, që

binte thikë mbi dyqind metra. Aty njerëzit ecnin me shumë kujdes. Rrëshqiti Marengleni.

Zëra: — Ra, ra!..

Dhe kolona shtang në vend me sy të mbërthyer te Marengleni që po rrëshqiste drejt si plumb andej nga buza.

Zëra:

— Ngul thembrat e këpucëve! Ngul qytën e pushkës!..

Pas njeriut që rrëshqiste, formohej dhe shkante drejt humnerës një vrugë.

Refat Arapi, kur e pa se ai mbas disa metrash do të shkëputej nga toka, mbylli sytë. Ai nuk donte të shikonte se si njeriu, të cilin e donte aq shumë, do të përplasej në gur, në shkëmb. Në këtë kohë dikush u hodh rrëmbimthi drejt Marenglenit, në rrëpirë. Xha Refati e njohu dhe tha: — Çerçizi! — Të gjithë partizanët kishin qëndruar në vend me vështirim të mbërthyer poshtë në humnerë. Por Marengleni nuk qe nga ata që në çaste kritike i mbërthen hutimi. Duke u munduar të mbante ekuilibrin, e hoqi aq me rrëmbim nga supi maliherin, saqë Refat Arapi s'arriti ta vërente.

— Ngule armën — thirrën qindra zëra.

— Ngule armën — jehoi shpella, drejt së cilës shkante si një gur Marengleni. Dhe maliheri u fut në borë thellë gjer në afërsi të shulit, te gusha e fishekut. Për pak i dolën shpatullat nga vendi, aq forcë ju desh Marenglenit që të ndalej. Edhe këmbët ju fundosën. Dëllënjat degëgjera mbulonin atë vend, por ato qëndronin shtrat nën dëborë. Nga pesha e dëborës degët e tyre qenë ngjeshur edhe më fort me njëra-tjetrën. Marenglenit i qe futur këmba e djathtë midis tyre dhe, sado që mundohej, qe e pamundur ta hiqte. Përpëlitej, por nuk mundi të ngrihej, gjersa i shkoi në ndihmë Çerçizi. Edhe ky e pati të zorshme. Zbriti gjer atje duke u mbajtur pas një litari. Më në fund druri e lëshoi. Marenglenit ju duk sikur ja lëshoi këmbën një çark i çuditshëm. Në fillim ndjeu dhembje të forta. U